

ЧАСТИНА 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

I. СУТЬ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ

- 1.1. Загальні положення.
- 1.2. Стандартизація та нормативно-правове забезпечення екологічної паспортизації територій агросфери.
- 1.3. Види екологічних паспортів, їх коротка характеристика.

1.1. Загальні положення

«Процвітаючі українські чорноземи – це вже міф. Зараз ми живемо на деградованих землях», – стверджує Святослав Балюк, директор Інституту ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського. За словами експерта, деградованими (підтопленими, забрудненими, пошкодженими ерозією тощо) в Україні можна вважати від 6 до 10 млн. га сільськогосподарських земель – близько 20% їхньої загальної площі. Щоправда, точної офіційної інформації про стан родючості ґрунтів у масштабах країни немає. У розпорядженні чиновників лише окремі дані, що не відображають повної картини і до того ж розкидані по звітах різних відомств та їхніх місцевих управлінь.

Взагалі питання, пов'язані з родючістю та використанням сільськогосподарських земель в Україні, регулює одразу кілька профільних законів, однак ефекту від них мало. В Україні немає спеціальної служби, що відповідає б за дотримання землеохоронного законодавства чи лобіювала б відповідні проекти у Верховній Раді. Є кілька відомств, що контролюють стан ґрунтів, щоправда, на жодне з них не можна покласти відповідальність за його погіршення, адже кожна установа відстежує лише частину показників: Міністерство охорони навколишнього природного середовища – забруднення територій та підземних вод, Держкомзем – дозволи на землевласність, Мінагрополітики – паспортизація земель. Для порівняння наведемо приклад екологічного контролю та моніторингу земель сільськогосподарського призначення в кількох країнах світу (див. дод.).

– **ЄС.** Європейське бюро ґрунтів проводить постійний моніторинг земель, результати якого заносить у спеціальну базу даних. Розроблено загальну Європейську стратегію ґрунтів – програму, що зобов'язує країн-членів проводити дослідження земель та впроваджувати місцеві програми їх захисту від деградації. Кожна країна сама вирішуватиме, які території і від яких земельних загроз захищати, але стандарти і звітність будуть спільними. Наразі стратегія проходить процес затвердження, тому поки діють національні механізми захисту ґрунтів.

– **Велика Британія.** Міністерство навколишнього середовища, продовольства й сільського господарства має численні програми підтримки фермерів. Їх учасники зобов'язуються надавати повну інформацію про стан своїх земель. У звіті, зокрема, вони повинні повідомити про ознаки ерозії, зниження вмісту гумусу тощо. До того ж діє обмеження на шкідливе для ґрунту спалювання стерні – для певних видів рослин, а також годин і днів тижня. Заборонено також залишати на полі попіл довше, ніж на 24 години. Для порівняння – в Україні спалювання стерні заборонено з огляду на пожежну небезпеку, але жорсткого контролю за цим немає, тож наприкінці літа часто можна побачити поля, що палають.

– **Чехія.** Землевласники сплачують податок на землю, сума якого залежить від вартості землі. 60% цих коштів потрапляють до Державного фонду навколишнього середовища, який потім оплачує, зокрема, й заходи з захисту ґрунтів.

– **США.** Перевіряє землі та постійно публікує інформацію про їхній стан спеціальний відділ Служби охорони природних ресурсів. Одне відомство контролює показники й регулярно видає карти і каталоги, за допомогою яких можна відстежувати загальний стан земель. Хоча американські фермери переважно й без того не нехтують агротехнологіями, діють спеціальні програми захисту сільськогосподарських земель та збереження природних ресурсів.

– **Японія.** Тут найбільшу проблему – забруднення ґрунтів – вирішують на двох рівнях. Контролює процес Міністерство навколишнього середовища, а фактичну роботу здійснюють місцеві префектури. Саме вони визначають території, на яких проводять дослідження якості ґрунту. На випадок недотримання норм спеціального стандарту губернатор може наказати забрудникові (заводу) сплатити вартість робіт із очищення. Інформація про результати досліджень ґрунтів доступна публічно й постійно оновлюється.

З урахуванням екологічного стану, який склався в Україні, необхідно вести контроль природокористування не тільки безпосередніх об'єктів, які впливають на навколишнє природне середовище, але й території в цілому.

На шляху становлення екологічної політики України важливу роль відіграє система управління і контролю природокористування. Одним із принципів екологічного розвитку, яких дотримується сучасна Україна, є функція попередження несприятливих екологічних тенденцій. Система управління в Україні поки що нестійка, а основною проблемою є розбіжність трьох головних чинників суспільства – екологічних, соціальних та економічних.

Екологічний контроль – це регламентована природоохоронним законодавством діяльність державних органів і спеціалізованих формувань, а також суспільних екологічних об'єднань, спрямована на здійснення спостереження й перевірки, дотримання державою та її органами, юридичними й фізичними особами вимог екологічного законодавства та застосування заходів попередження екологічних порушень.

За суб'єктивним складом екологічний контроль поділяється на: державний; міжгосподарський; внутрішньогосподарський.

За об'єктивним складом екологічний контроль може бути природоохоронним (спрямованим на перевірку реалізації екологічних програм стану навколишнього природного середовища, дотримання вимог і екологічних нормативів і т.д.) і антропогенним (спрямованим на дотримання екологічних нормативів, що впливають на життя і здоров'я людей).

Державний екологічний контроль може бути загальним і спеціальним.

Методами екологічного контролю є: *нагляд; аналіз; спостереження; інспекція; експертиза; паспортизація; прогнозування і т.д.*

Екологічна паспортизація призначена для відображення даних, що характеризують джерела шкідливого впливу різних об'єктів господарської діяльності на довкілля, а також є одним з основних етапів проведення екологічного контролю довкілля (рис. 1.1).

Головною метою введення екологічної паспортизації є створення інформаційної бази для екологізації технологічних процесів і гармонізації діяльності в системі «природа-суспільство».

Екологічна паспортизація – одна з головних функцій екологічного контролю державного обліку об'єктів господарської діяльності, здійснення якої забезпечують власники підприємств згідно із затвердженою інструкцією на підприємстві та під контролем спеціально уповноваженого державного органу управління, місцевої державної адміністрації.

Об'єктами екологічної паспортизації є: земельні ділянки, водні джерела, місця зі зберігання відходів, рекреаційні комплекси, промислові об'єкти тощо.

Розробка й використання екологічної паспортизації спрямована на досягнення таких *цілей*:

1. Створення державної системи обліку та моніторингового контролю за станом суб'єктів господарювання;
2. Застосування в системі державного екологічного управління для всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності, єдиного інформаційного документа для відображення видів шкідливого впливу об'єктів господарської діяльності на природні ресурси та оцінки їх комплексного впливу на довкілля;
3. Створення інформаційної бази для оцінки ефективності використання підприємством сировини та інших природних ресурсів; забезпечення інформаційної основи для впровадження економічних механізмів стимулювання діяльності підприємств у напрямі екологізації технологій, економії природних ресурсів і енергозбереження.

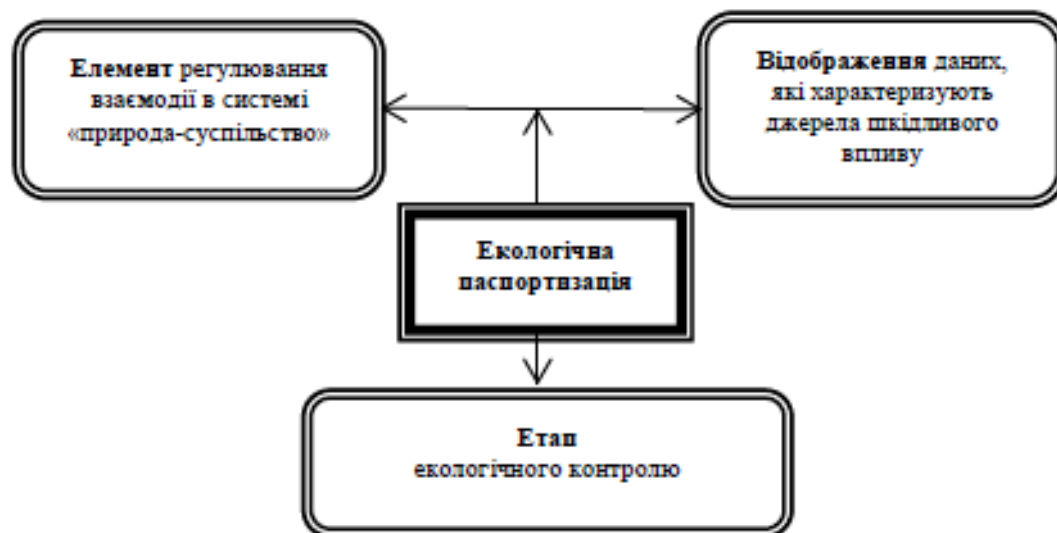

Рис. 1.1. Призначення екологічної паспортизації

1.2. Система стандартизації та нормативно-правове забезпечення екологічної паспортизації територій агросфери

Перелік стандартів у сфері екологічної паспортизації територій агросфери наведений у таблиці 1.1.

В Україні нормативна база у галузі проведення екологічної паспортизації представлена наступними нормативно-правовими документами, які регулюють її проведення: Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», 25.06.1991 р.; Закону України «Про відходи», від 23.12.2004 р.; Закон України «Про оцінку земель», від 17.06.2004 р.; Закон України «Про охорону земель», від

17.06.2003 р. (ст. 34); Наказ президента України «Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення» від 2 грудня 1995 року № 1118/95; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля», 30.03.1998 р., № 391; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про моніторинг земель», 20.08.1993 р., № 661; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод», 20.07.1996 р., № 815; Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. №347 «Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними»; Постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.99 р. № 2034 «Порядок введення державного звіту і паспортизації відходів»; Постанова Кабінету Міністрів України від 3.08.98 р. № 1216 «Порядок ведення реєстру місць видалення відходів»; Керівний нормативний документ «Суцільний ґрунтово-агрохімічний моніторинг сільськогосподарських угідь України».

Правове регулювання екологічної паспортизації виконується державними природоресурсними кодексами:

1. Земельний кодекс України.
2. Водний кодекс України.
3. Лісовий кодекс України.
4. Кодекс України «Про надра».

З огляду на складну екологічну ситуацію в Україні доцільно вивчати і використовувати досвід зарубіжних країн у галузі організації агроландшафту ґрунтового моніторингу (США); усунення негативних наслідків хімізації (Японія, Нідерланди, Швеція); радіоекологічних досліджень (Японія, Швеція); маркетингу природоохоронних технологій (Німеччина, Японія); обчислювальної техніки для моніторингу (США, Болгарія); організації якісного водопостачання і контролю якості продукції (Франція, Австрія); організації і доведення до споживачів кліматичної інформації (Франція, Великобританія); еколого-виховної роботи (Німеччина, Швейцарія).

Перелік стандартів у сфері використання земель

№ п/п	Номер стандарту	Назва стандарту
1	2	3
1	ДСТУ 4976:2008	Охорона навколишнього середовища. Комплекс стандартів у сфері охорони ґрунтів. Основні положення
2	ДСТУ 1.0:2003	Національна стандартизація. Основні положення
3	ДСТУ 1.1:2001	Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять
4	ДСТУ 3866-99	Ґрунти. Класифікація ґрунтів за ступенем вторинної солонцюватості
5	ДСТУ 3980-2000	Ґрунти. Фізико-хімія ґрунтів. Терміни та визначення
6	ДСТУ 4288:2004	Якість ґрунту. Паспорт ґрунту
7	ДСТУ 4362:2004	Якість ґрунту. Показники родючості ґрунтів
8	ДСТУ ISO 11074-1	Якість ґрунту. Словник термінів. Частина 1. Забруднення та охорона ґрунтів (ISO 11074-1:1996, IDT)
9	ДСТУ ISO 11074-2	Якість ґрунту. Словник термінів. Частина 2. Пробовідбирання (ISO 11074-2:1998, IDT)
10	ДСТУ ISO 11074-2	Якість ґрунту. Словник термінів. Частина 4. Відновлення ґрунтів та ділянок (ISO 11074-4:1999, IDT)
11	ДСТУ ISO 11259	Якість ґрунту. Спрощений опис ґрунту (ISO 11259:1999, IDT)
12	ДСТУ ISO 14507	Якість ґрунту. Попередня підготовка зразків для визначення органічних забруднювачів (ISO 14507:2003, IDT)
13	ДСТУ ISO 15903	Якість ґрунту. Форма запису інформації щодо ґрунту й ділянки (ISO 15903:2002, IDT)
14	ДСТУ ISO 16133	Якість ґрунту. Настанови щодо укладання та проведення моніторингових програм (ISO 16133:2004, IDT)
15	ДСТУ 4287:2004	Якість ґрунту. Відбирання проб
16	ДСТУ ISO 10381-1	Якість ґрунту. Відбір проб. Частина 1. Настанови щодо складання програм відбору проб (ISO 10381-2:2002, IDT)
17	ДСТУ ISO 10381-2	Якість ґрунту. Відбір проб. Частина 2. Настанови щодо методів відбору проб (ISO 10381-2:2002, IDT)
18	ДСТУ ISO 10381-3	Якість ґрунту. Відбір проб. Частина 3. Настанови щодо безпеки (ISO 10381-3:2001, IDT)
19	ДСТУ ISO 10381-4	Якість ґрунту. Відбір проб. Частина 4. Настанови щодо процедури дослідження природних, майже природних та підлягаючих обробці (оброблюваних) ділянок (ISO 10381-4:2003, IDT)
20	ДСТУ ISO 10381-6:2001	Якість ґрунту. Відбір проб. Частина 6: Настанови щодо відбору, оброблення та зберігання ґрунту для дослідження аеробних мікробіологічних процесів у лабораторії (ISO 10381-6:1993, IDT)
21	ДСТУ ISO 11464:2001	Якість ґрунту. Попереднє оброблення зразків для фізико-хімічного аналізу

1	2	3
22	ДСТУ 4114:2002	Ґрунти. Визначення рухомих сполук фосфору і калію за модифікованим методом Мачигіна
23	ДСТУ 4115:2002	Ґрунти. Визначення рухомих сполук фосфору і калію за модифікованим методом Чирикова
24	ДСТУ 4289:2004	Якість ґрунту. Методи визначення органічної речовини
25	ДСТУ 4290:2004	Якість ґрунту. Методи визначення валового фосфору і валового калію в модифікації ННЦ ІГА ім. О.Н. Соколовського
26	ДСТУ ISO 10382	Якість ґрунту. Визначення хлорорганічних пестицидів та поліхлорбіфенілів. Газово-хроматографічний метод з детекцією захватом електронів (ISO 10382:2002, IDT)
27	ДСТУ ISO 10390:2001	Якість ґрунту. Визначення рН (ISO 10390:1994, IDT)
28	ДСТУ ISO 10693:2001	Якість ґрунту. Визначення вмісту карбонатів. Об'ємний метод (ISO 10693:1995, IDT)
29	ДСТУ ISO 10694:2001	Якість ґрунту. Визначення вмісту органічного і загального вуглецю методом сухого спалювання (елементний аналіз) (ISO 10694:1995, IDT)
30	ДСТУ ISO/TR 11046:2001	Якість ґрунту. Визначення вмісту олів. Метод інфрачервоної спектроскопії і метод газової хроматографії (ISO/TR 11046:1994, IDT)
31	ДСТУ ISO 11048:2001	Якість ґрунту. Визначення вмісту водорозчинних та кислоторозчинних сульфатів (ISO 11048:1995, IDT)
32	ДСТУ ISO 11260:2001	Якість ґрунту. Визначення ємності катіонного обміну та насиченості основами з використанням розчину хлориду барію (ISO 11260:1994, IDT)
33	ДСТУ ISO 11261:2001	Якість ґрунту. Визначення загального вмісту азоту. Модифікаційний метод К'ельдаля (ISO 11261:1995, IDT)
34	ДСТУ ISO 11262	Якість ґрунту. Визначення ціаніду. (ISO 11262:2003, IDT)
35	ДСТУ ISO 11263:2001	Якість ґрунту. Визначення вмісту рухомих сполук фосфору. Спектрометричний метод визначення фосфору в розчині гідрокарбонату натрію (ISO 11263:1994, IDT)
36	ДСТУ ISO 13536:2001	Якість ґрунту. Визначення потенціальної ємності катіонного обміну та вмісту обмінних катіонів із застосуванням буферного розчину хлориду барію з рН=8,1 (ISO 13536:1995, IDT)
37	ДСТУ ISO 13877	Якість ґрунту. Визначення багатоядерних ароматичних вуглеводнів. Метод вискоефективної рідинної хроматографії (ISO 13877:1998, IDT)
38	ДСТУ ISO 13878	Якість ґрунту. Визначення вмісту валового азоту сухим спалюванням («елементний аналіз») (ISO 13878:1998, IDT)
39	ДСТУ ISO 14254	Якість ґрунту. Визначення обмінної кислотності у хлоридно-барієвих екстрактах (ISO 14254:2001, IDT)
40	ДСТУ ISO 14255	Якість ґрунту. Визначення нітратного азоту, амонійного азоту і загального розчинного азоту в повітряно-сухих ґрунтах з застосуванням розчину хлориду кальцію для екстракції (ISO 14255:1998, IDT)

1	2	3
41	ДСТУ ISO/TS 14256-1	Якість ґрунту. Визначення нітрату, нітригу і амонію в ґрунтах польової вологості екстракцією розчину хлориду калію. Частина 1. Ручний метод (ISO/TS 14256-1:2003, IDT)
42	ДСТУ ISO 14869-1	Якість ґрунту. Розчинення для визначення валового вмісту елементу. Частина 1. Розчинення плавиковою та перхлоратною кислотами (ISO 14869-1:2001, IDT)
43	ДСТУ ISO 14869-2	Якість ґрунту. Розчинення для визначення валового вмісту елементу. Частина 2. Розчинення лужним плавленням (ISO 14869-2:2002, IDT)
44	ДСТУ ISO 14870	Якість ґрунту. Екстракція слідових елементів буферним розчином ДТРО (ISO 14870:2001, IDT)
45	ДСТУ ISO 15009	Якість ґрунту. Газово-хроматографічне визначення вмісту летких ароматичних вуглеводнів, нафталіну та летких галоген-вуглеводнів. Метод продування-вловлювання з термодесорбцією (ISO 15009:2002, IDT)
46	ДСТУ ISO 15178	Якість ґрунту. Визначення валової сірки сухим спалюванням (ISO 15178:2000, IDT)
47	ДСТУ ISO 16772	Якість ґрунту. Визначення ртуті у витяжках з ґрунту за допомогою «царської водки»(aqua regia)
48	ДСТУ ISO 11271	Якість ґрунту. Визначення окисно-відновного потенціалу. Польовий метод (ISO 11271:2002, IDT)
49	ДСТУ ІшSO 11272:2001	Якість ґрунту. Визначення щільності складення на суху масу (ISO 11272:1998, IDT)
50	ДСТУ ISO 11277	Якість ґрунту. Визначення гранулометричного складу мінерального матеріалу ґрунту. Метод просіювання і седиментації (ISO 11277:1998, IDT)
51	ДСТУ ISO 11465:2001	Якість ґрунту. Визначення сухої речовини та вологості за масою. Гравіметричний метод (ISO 11465:1993, IDT)
52	ДСТУ ISO 11508	Якість ґрунту. Визначення щільності часток (ISO 11508:1998, IDT)
53	ДСТУ ISO 15176	Якість ґрунту. Характеристика виїнятих ґрунтів та інших ґрунтових матеріалів, призначених для вторинного використання (ISO 15176:2002, IDT)
54	ГОСТ 17.0.04-90	Екологічний паспорт промислового підприємства. Загальні положення
55	ГОСТ 17.0.0.04-90 (спеціалізований ГОСТ)	Система стандартів у галузі охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів. Екологічний паспорт рекреаційних установ. Основні положення

Примітка: ДСТУ - національний стандарт України; ISO - Міжнародна організація зі стандартизації (International Organization for Standardization); ДСТУ ISO - національний стандарт України, що впроваджує стандарт Міжнародної організації зі стандартизації ISO

1.3. Види екологічних паспортів, їх коротка характеристика

Екологічна паспортизація призначена для відображення даних, що характеризують джерела шкідливого впливу підприємства на довкілля (джерела викидів, скидів, місць утворення відходів), розсіювання забруднюючих речовин у навколишнє середовище, рівень використаних на підприємстві технологій, можливостей скорочення цього шкідливого впливу.

За думкою вчених В. Гончарука та Г. Білявського (2009 р.), *екологічний паспорт будь-якого об'єкта навколишнього середовища чи людської діяльності – це, насамперед, документ, що фіксує «екологічні хвороби», їхню специфіку й динаміку розвитку, містить необхідну для ефективного вирішення природоохоронних питань інформацію* (на рівні окремих об'єктів господарювання, територій, рекреаційних зон, акваторій). За їх твердженням, як медична картка історії хвороби людини допомагає лікареві точно й швидко встановити діагноз пацієнта, визначити способи й методи його лікування, так екологічний паспорт допомагає експерту-екологу оперативно виявити особливості, динаміку, причини й наслідки «екологічних хвороб» природних або техногенних об'єктів і на підставі отриманої інформації зробити своєчасний і правильний прогноз, запропонувати оптимальні шляхи нейтралізації негативних екологічних процесів.

За думкою вченого В. Шевчука, *екологічна паспортизація є інструментом екологічного обліку суб'єктивних характеристик різних об'єктів господарювання для підготовки управлінських рішень*. На нашу думку, відсутність екологічних паспортів на деякі об'єкти господарювання позбавляє можливості багатьох фахівців та підприємців агропромислового комплексу своєчасно прогнозувати та передбачати причини екологічних загроз, а також запобігати наслідкам та вчасно ліквідувати їх.

Перші спроби щодо структури розроблення екологічного паспорта та проведення відповідної паспортизації промислових об'єктів в Україні було зроблено ще в 90-х рр. ХХ ст. Ініціатором цього процесу виступив спецвідділ Міністерства охорони навколишнього середовища. Через відсутність відповідної національної нормативно-законодавчої бази, методики складання екологічних паспортів, недостатність фінансування, ідея екологічної паспортизації так і не була реалізована.

Проте на початок третього тисячоліття в Україні й досі відсутня спеціальна служба, яка б відповідала за розроблення екологічних паспортів об'єктів агропромислового комплексу відповідно до законодавства та дотримання своєчасного їх складання. Так, Міністерство аграрної політики та продовольства України, зокрема, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру

визначає дозволи на землевласність, Державна установа «Інститут охорони ґрунтів України» розробляє методологію науково-технічної політики у сфері ведення державного моніторингу, збереження, відтворення та охорони родючості ґрунтів, Державне агентство лісових ресурсів України забезпечує реалізацію державної політики у сфері лісового та мисливського господарства; Міністерство екології та природних ресурсів України – Державна служба геології та надр – розробляє нормативне та методичне забезпечення міжрегіональних територіальних секторів державного геологічного контролю; Управління охорони земельних та водних ресурсів і Департамент екомережі та природно-заповідного фонду – забезпечують реалізацію державної політики у сфері раціонального використання, відтворення, охорони тваринного і рослинного світу, відтворення та охорони земель, формування, збереження та використання екологічної мережі; охорони та відтворення вод (поверхневих, морських); Державна екологічна інспекція України – реалізує державну політику зі здійснення державного нагляду за дотриманням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів.

Необхідність застосування екологічних паспортів визначена в статті «Державний облік об'єктів, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища» закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Учені з Росії (Новіков В.П. та Лелеко Т.І., 2008 р.) запропонували виділити чотири рівня ієрархії екологічних паспортів:

- перший рівень – локальний (екологічний паспорт підприємств);

- другий рівень – районний: місто чи адміністративний район (муніципальний екологічний паспорт);

- третій рівень – регіональний: область чи велике місто (екологічний паспорт регіону чи території);

- четвертий рівень – державний: національний доклад.

За призначенням та об'єктами господарювання розрізняють наступні види екологічних паспортів об'єктів довкілля:

1. *Екологічні паспорти об'єктів господарської діяльності:* еколого-агрохімічні паспорти полів та земельних ділянок; паспорти кормових угідь; паспорти водних джерел (поверхневі, підземні); паспорти місць зі зберігання й переробки відходів.

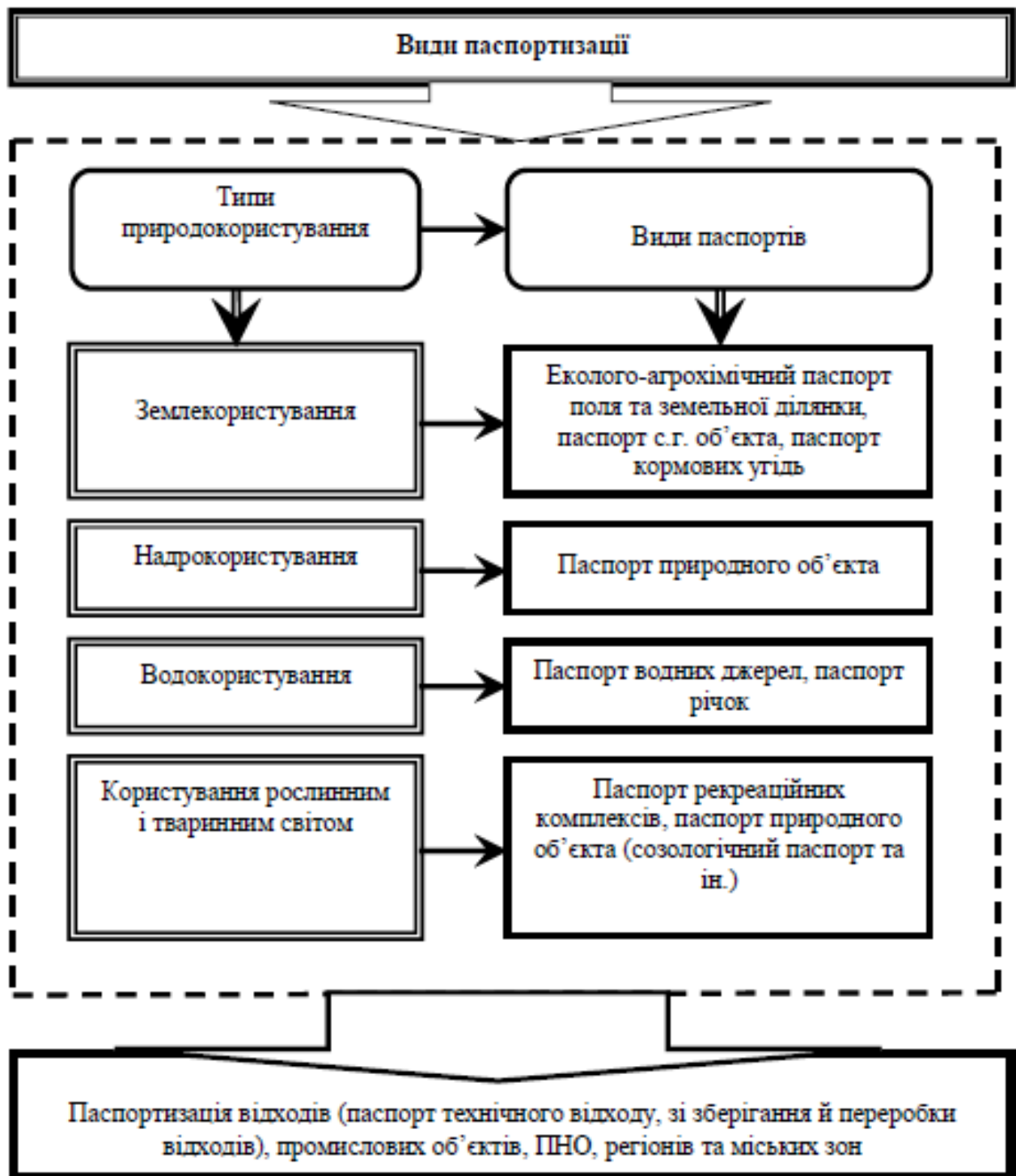
2. *Екологічні паспорти природних зон:* паспорти для рекреаційних комплексів (паспорти для зон відпочинку й паспорти для заповідної фундації); паспорти безпосередньо природних об'єктів.

3. *Екологічні паспорти промислових об'єктів:* паспорти для сільськогосподарського виробництва; паспорти безпосередньо

виробничих підприємств (а також потенційно-небезпечних об'єктів – ПНО); паспорти організацій (спрощені).

4. *Паспорти для міської зони.* Вони включають усі вищезгадані паспорти.

Здійснений аналіз основних аспектів процедури проведення паспортизації дозволив нам виокремити основні види паспортів за типами природокористування (земле-, водо-, надрокористування та користування рослинним і тваринним світом), які наведені на рисунку 1.2.

Еколого-агрохімічна паспортизація полів і земельних ділянок проводиться згідно Наказу президента України «Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення» від 2 грудня 1995 року № 1118/95. Дана паспортизація здійснюється з використанням матеріалів якісної оцінки (бонітування) ґрунтів і показників їх санітарно-гігієнічного стану. Форма паспорту полів і земельних ділянок складається з адресної частини, переліку показників та їх середньозважених величин у динаміці.

Паспортизація об'єкта сільського водопостачання являє собою процес складання реєстраційного свідоцтва, що містить основні відомості про об'єкт сільського водопостачання на основі затвердженої форми паспортів. Проект паспорта сільського водопостачання був розроблений Державним регіональним проектно-пошуковим інститутом «Дніпроводгосп» (м. Дніпропетровськ) у 2006 р. Показники, закладені розробниками для оцінювання технічного, санітарного та екологічного стану вододжерел, базуються на вимогах Державних ДСанПіН №383, 23.12.96 року, реєстр.15.04.97, №136/1940 «Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарського водопостачання» та вимогам ВБН України 46/33 – 2.5 – 5 – 96 «Сільськогосподарське водопостачання. Зовнішні мережі і споруди. Норми проектування». Екологічний паспорт водного об'єкта – це система стандартизованих показників, що вказують на рівень використання природних та інших ресурсів, а також ступінь їх впливу на основні компоненти довкілля – атмосферу, гідросферу й літосферу. До об'єктів сільського водопостачання відносяться: окремі водозабірні свердловини; ґрунтові колодязі індивідуального та суспільного використання; локальні водопроводи (джерела водопостачання з обмежено розвиненою водогінною мережею (в рамках одного населеного пункту або господарського об'єкта); регулюючі ємкості; системи підготовки води; насосні станції; каптажі джерел.

Паспорт описує загальні відомості об'єкта, що досліджується, характеризує показники якості питної води (мікробіологічні, органолептичні, токсикологічні), наявність зони санітарного режиму, в паспорті наведена схема розміщення водозабору та водопровідної мережі і на основі проведених досліджень представлений екологічний, технічний, якісний стан та загальна оцінка об'єкта сільського водопостачання.

Постановою КМУ від 14 квітня 1997 р. №347 «Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установаження берегових смуг водних шляхів та користування ними» визначається порядок механізмів складання паспортів річок. Паспорт річок – це уніфіковане зведення щодо підвищення стійкості екологічної системи. Паспорт розробляється на річки, які мають площу водозабору

до 50 тис.км², за замовленням водогосподарських організацій Держводгоспу. Графіки розробки паспортів річок загальнодержавного значення складає басейнове управління водних ресурсів.

Паспортизація відходів необхідна підприємству для ідентифікації і призначення шляхів поводження з відходами. На підставі ст. 26 Закону України «Про відходи» КМУ ухвалою від 01.11.99 №2034 затвердив «Порядок введення державного звіту і паспортизації відходів». Паспортизація відходів передбачає складування і ведення паспортів відходів, місць видалення відходів, реєстраційних карт об'єктів освіти, обробки і утилізації відходів згідно з державним класифікатором ДК 005-96 «Класифікатор відходів», і згідно з каталогом відходів.

Постановою від 3.08.98 р. № 1216 КМУ затверджено «Порядок ведення реєстру місць видалення відходів», на підставі якого створюється екологічний паспорт місць видалення відходів. Згідно з цим реєстром місця видалення відходів (МВВ) – це спеціально відведені місця або об'єкти (полігони, споруди, котловани, ділянки землі і ін., на використання яких для видалення відходів отриманий дозвіл спеціально уповноваженого органу у сфері поводження з відходами). На кожне місце видалення відходів створюється свій спеціалізований паспорт, у якому позначається найменування й код відходів (за каталогом), їх кількісний і якісний склад, походження, технічні характеристики й відомості про методи контролю й безпечної експлуатації. Екологічний паспорт складається керівником МВВ відповідно до «Інструкції про зміст і складання паспорта МВВ», затвердженої Наказом міністерства охорони навколишнього природного середовища і ядерної безпеки України від 14.01.99 р. № 12.

Екологічний паспорт природного й рекреаційного об'єкта – нормативно-технічний документ, що дозволяє аналізувати стан природоохоронної діяльності підприємства, дозволяє визначити ефективність роботи очисних споруд і устаткування, узагальнювати основні типи і види систем водопостачання та каналізації. Екологічний паспорт створюється з метою можливості забезпечення перспективних планованих заходів, що передбачають технічне переозброєння рекреаційного об'єкта (для запобігання скидання стічних вод) і для раціонального використання природних ресурсів.

Екологічний паспорт підприємства – нормативно-технічний документ, що включає дані по використуванню підприємством природних і вторинних ресурсів і визначенню техногенного впливу виробництва на навколишнє середовище. Екологічний паспорт підприємства розробляється для обліку всіх видів техногенної дії на навколишнє середовище й порівняльного аналізу внеску різними виробничими процесами в загальну трудомісткість. Він містить нормативно-довідкову, фактографічну й звітну інформацію про

трудомісткість виробництва. В екологічному паспорті відображаються дані про техногенний вплив на навколишнє середовище всіх елементів виробництва. Після складання паспорта його затверджує головний інженер, місцеві органи екобезпеки. Для складання екологічного паспорта використовується технологічна документація, показники роботи очисних установок, дані аналізу повітряного і водного середовищ. Цих даних звичайно виявляється не достатньо, тому робота зі складання екологічного паспорта вимагає детального розгляду всього комплексу природних викидів. Часто цю роботу підприємство не може виконувати власними силами й залучає спеціалізовані організації.

Екологічний паспорт сільськогосподарського підприємства – документ, який містить інформацію про рівень шкідливого впливу сільгоспідприємства на довкілля та зобов'язує розробляти й застосовувати природоохоронні заходи зі зниження негативної дії підприємства на природне середовище. Але, щоб його мати, необхідно спочатку створити методичні рекомендації з організації розробки та заповнення екологічного паспорта сільськогосподарського підприємства. Екологічний паспорт сільськогосподарського підприємства є інформаційним документом, який містить відомості про комплексний вплив сільськогосподарського підприємства на довкілля; ефективність використання сировинних, енергетичних, водних, земельних, повітряних та інших ресурсів; технології, що використовуються. Основні розділи екологічного паспорта сільськогосподарського підприємства такі: забрудненість господарства радіонуклідами; забрудненість важкими металами; забруднення пестицидами; нітратне забруднення; якість сільськогосподарської продукції; умови для ведення біологічного землеробства; заходи щодо зменшення надходження забруднювачів з ґрунту в рослини; заходи зі зменшення забруднення продукції тваринництва; висновки.

За кожним зі вказаних розділів, за винятком про тваринництво, проводять докладні дослідження в межах кожного поля сівозміни. Екологічна паспортизація сільськогосподарських підприємств дозволяє за результатами обліку показників підприємства (технологічні екологічні, та інші) проводити заходи з екологізації виробництва та забезпечує введення оптимальних рівнів навантаження на навколишнє природне середовище.

Питання для самоконтролю рівня знань

1. Структурна схема основних видів паспортів за типами природокористування.
2. Класифікація видів екологічних паспортів об'єктів довкілля за призначенням та об'єктами господарювання.
3. Чотири рівня ієрархії екологічних паспортів територій агросфери.